

ДИХОТОМІЧНА СХЕМА «КЛАСИКА - ПОСТКЛАСИКА» ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІРРАЦІОНАЛЬНОГО У ПРАВІ

МУЗИКА Марія Петрівна - аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права

В статті досліджується дилемма «класика – посткласика» як інструментарій філософсько-правового дослідження ірраціоналізму в праві. Установлено, що класика в праві – це філософсько-правове напрямлення, котре інтерпретує право як апіорну ідею розуму, передбачає бесуб'єктність права, універсальність методів пізнання і пренебреження мировоззренческого, емоціонального впливу суб'єкта на восприятие правових явленій. Під посткласикою пропонується розглядати філософсько-правове напрямлення, котре признає за ірраціоналізмом суверенність, розглядати правові явленія через антропологічну площину, встановлює ідеї челокоізмірительного потенціалу, говорить про інтерсуб'єктивному типі правопонимання.

Виявлені признаки класики і посткласики в праві. К признакам класического философовствования в праве следует отнести: рациональное познание права; утверждение, что человеком руководит его мышление; фундаментальными принципами бытия есть законы логики; ум способен понять любые законы мира; основой идеей классики выступает познавательный процесс; характеризуется противопоставлением разума и чувств в праве; бесуб'єктность права; воплощение принципов разума в праве; право рассматривается как совокупность неизменных истин разума; утверждение, что именно благодаря уму и логике человек выбирает тот способ действий, который будет отвечать праву; пренебрежение мировоззренческим, емоціональным воз-

действием субъекта на восприятие правовых явлений; характерны метафизическая проблематика, объективизм, субстанционализм; интерпретация права как апіорной идеи разума. Предложены следующие признаки посткласического философовствования в праве: утверждение о влиянии на право других источников, кроме ума: интуиции, чувств, воли, веры и тому подобное; перевод правовых ценностей, принципов в антропологическую плоскость; утверждение, что правовое сознание перенасыщено иррациональным; выдвигается на первый план коммуникативная роль и функция языка; правовая реальность становится челокоцентричной; утверждается интерсуб'єктивный тип правопонимания; отстаивается индивидуальный взгляд на право, учитывая личностные характеристики человека; стоит на позиции плюральности права; субъект права формирует правовую реальность.

Постановка проблеми

Останнім часом у науковій літературі все частіше прийнято говорити про поділ права на дві концептуальні епохи (якщо говорити про право в історичному розрізі) або про два осмислення права (якщо стверджувати про різні способи та методи пізнання права) чи про два філософсько-правові напрями у праві (якщо розмежовувати філософсько-правові погляди на право відповідно до певних ідейних принципів). Так чи інакше мова йде про класику та посткласику як два протилежні філософсько-правові погляди, що беруть

за основу різну методологію, принципи та ґрунтуються на різних баченнях людини у праві. Класика стверджує про безсуб'єктність права, тим самим відстоючи абсолютність, універсальність законів права. Натомість, посткласика розглядає право через людське сприйняття, оскільки право створюється і є результатом людини. Дана типологія права є інструментом філософсько-правового дослідження інших суперечностей у праві, таких як: свідоме та несвідоме, суб'єктивізм та об'єктивізм, матеріалізм та ідеалізм, раціоналізм та ірраціоналізм тощо. Втім, на ґрунті цього дискурсу найбільш себе проявляють раціоналізм та ірраціоналізм. Саме тому дана дихотомічна схема є тим інструментарієм, який дозволить розглянути ірраціоналізм повно та всесторонньо.

Стан дослідження

Класику та посткласику у філософії та філософії права розглядали такі вчені, як: А.М. Аброчнов, В. Будз, Л.И. Глухарева, Т.Н. Дышкант, А.И. Зеленков, П.А. Кравченко, С.І. Максимов, Н.С. Мудрагей, О.М. Омельчук, В.Л. Петрушенко, В.Б. Романовская, В.Н. Сокольчик, Е.В. Тимошина, Ю.М. Оборотов, И.Л. Честнов, А.М. Чорна та ін.

Метою статті є дослідження ірраціоналізму в праві через призму класичного та посткласичного праворозуміння.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сучасна філософія, як і філософія права, є досить складним і багатовимірним соціокультурним феноменом, що інтегрує в собі безліч різних шкіл, концепцій, напрямків, течій, які репрезентують суперечливу динаміку філософської свідомості протягом останньої третини XIX-XX ст. У контексті розвитку філософії можуть бути виділені дві епохи:

- 1) класика (розвиток філософії з античних часів до середини XIX ст.) - європейська філософська традиція від греків до Гегеля включно;
- 2) посткласика (розвиток європейської філософії з середини XIX ст. по даний момент) характеризує стан філософії «після класики» і поширюється як на неокласичні, так і на неокласичні філософські напрямки. Неокласич-

на філософія в нових умовах продовжує розвивати відомі класичні вчення (наприклад, неотомізм, неопротестантизм), при цьому демонструючи не тільки проблемно-тематичні зрушення, але і нове розуміння сутності та завдань філософії [1].

Однак, для подальшого аналізу дихотомії «класика/посткласика» необхідно розібратись в категоріальному апараті. Так, якщо епоху від античності до XIX століття прийнято позначати терміном «класика», то період, що прийшов на зміну класиці, позначають по-різному – «некласичний», «посткласичний», «модернізм», «постмодернізм». Ми дотримуємось позиції, що термін «некласичний» слід застосувати до науки; «посткласичний» стосовно філософії та філософії права, а «модернізм» (в індустріальному суспільстві) та «постмодернізм» (в інформаційному суспільстві) стосовно мистецтва [2, с. 7].

У літературі зустрічається поділ концептуалізації історії та сучасного стану на три типи: класичний, некласичний і постнекласичний. Однак, у соціогуманітарному знанні, в тому числі – в теорії (філософії, соціології) права, така типологія, на думку Е.В. Тимошиної, видається надмірною, так як покладені в її основу і орієнтовані на історію природничих наук критерії: типи досліджуваних наукою системних об'єктів (відповідно прості, складні, саморозвиваючі), а також «глибина рефлексії по відношенню до самої наукової діяльності» - не співставні з історичним розвитком власне теоретико-правового знання. Відповідно, методологічно виправданим бачиться виділення класичного і посткласичного (некласичного) праворозуміння [3, с. 8].

Класиці притаманна глибинна впевненість у природне впорядкування світоустрою, якому притаманні розумний порядок і гармонія, переконаність в універсальності методів пізнання, загальності принципів розвитку історії, їх доступності раціонального розуміння. [4, с. 107] Класична концепція була заснована на переконанні в абсолютності і незмінності законів всесвітнього розуму. Людина здатна аналізувати і пояснювати ці закони, щоб формулювати ідеї, які керують її мисленням. Найбільш ясними і очевидними з цих законів ще в античній філософії вважалися закони логіки, які називалися фундаменталь-

ними принципами буття і мислення. Тобто в рамках класичної концепції існувала тенденція уподібнювати раціональність і логічність [5, с. 13].

Класичному типу осмислення права притаманне наступне:

1. Класична філософія ґрунтується на раціональному пізнанні, безмежній вірі в науку, у прогрес, у здатність розуму, в можливість розуму змінити світ. У рамках класичного осмислення права вищою абсолютною цінністю є розум, який виступає пізнавальною здатністю, що є засобом пояснення світу і людини через встановлення причинно-наслідкових зв'язків; засобом перебудови і вдосконалення світу і людини, і, крім цього, невичерпним незалежним потенціалом творчості.

2. Класичний раціоналізм описує об'єктивний світ у термінах діяльного світосприйняття, діяльності. Діяльність для класичного осмислення права розуміється через свідомість, тобто відбувається ототожнення діяльності і свідомості. Класичним філософським системам властива претензія на цілісність, завершеність.

3. Класичному типу філософствування притаманне пояснення закономірностей об'єктивної і суб'єктивної реальності. Через спрямованість на раціоналістичні орієнтири він характеризується строгістю, логічністю, доказовістю, раціонально-розумовою схемою міркування, орієнтацією на використання апріорних схем обґрунтування знання і можливістю досягнення абсолютного знання. [4, с. 106-107]

І.Л. Честнов до принципів класичної наукової юридичної картини світу відносить наступні:

1) універсальність права та універсальність законів права;

2) об'єктивність права. Однак, І.Л. Честнов, критикуючи даний принцип, наводить наступні аргументи. По-перше, право, як і будь-яке інше соціальне явище, неможливо звести до одного референту. По-друге, об'єктивність права, як, наприклад, його відповідність об'єктивним законам природи, суспільства і розуму, передбачає його незмінність. Однак, про подібне стверджувати не можна, оскільки очевидна динамічність, постійна мінливість правової системи будь-

якого суспільства. По-третє, це суперечить антропологічній інтенції сучасної соціальної науки [6, с. 364-366].

Правознавці та філософи застосовуючи насамперед методологію класичної парадигми, зверталися до аналізу суб'єктивного акту, в якому індивід сприймає правові цінності. Класичні правові концепції, засновані на раціоналістичному світогляді, де суб'єкт сприймає принципи права і правові цінності в якості незмінного набору істин розуму. Натомість некласична модель наукового дискурсу будується на уявленнях про визначальну роль суб'єкта і його індивідуальні характеристики у формуванні певного погляду на юридичні цінності. Така зміна орієнтацій зумовлена особливостями перехідного періоду, де руйнування колишньої класичної парадигми обумовлювали необхідність перекладу проблеми правових цінностей в антропологічну площину, розгляду її з позицій життєвого самовизначення і творчого покликання людини в мінливих культурних умовах [7, с. 22-23].

Існує ряд сфер людської діяльності, формування і розвиток яких, як вважається, завдячується саме розуму і раціональності, логіці і нормативності. До них відносять, зокрема, і юриспруденцію, де вважається, що людина проявляє себе як істота раціональна і здатна добитися успіху, балансує між корисністю та витратами, порівнюючи зусилля, час і матеріальні вкладення з благополуччям, інтересами і вигодою. Передбачалося, що людина як раціональна істота повинна з наявних альтернативних варіантів поведінки в конкретних обставинах вибрати той спосіб дії, який буде передбачуваним, послідовним, заснованим на розрахунку і логіці. Саме тому все у юриспруденції оцінювалося з позицій розумності і доцільності. Проте в другій половині ХХ століття наукова думка звернула увагу на односторонність розуміння людської активності тільки з розумних позицій, пост-класика заявила про вплив інших джерел - інтуїції, почуттів, волі, віри тощо. Адже реальність демонструє, що багато проблем, у тому числі і правових, усе частіше знаходять своє рішення поза логікою і нормативністю, коли підключаються інтуїція, емоційні спонукання, аналогії, розпливчасті образи і т.д., саме

тоді вибір і прийняття рішень приходять як би самі собою [8, с. 18-19].

Отже, до ознак класичного філософствання у праві слід віднести: раціональне пізнання права; твердження, що людиною керує її мислення; фундаментальними принципами буття є закони логіки; розум здатний досягнути будь-які закони світу; основою ідей класики виступає пізнавальний процес; характеризується протиставленням розуму і відчуттів у праві; безсуб'єктність права; втілення принципів розуму у праві; право розглядається як сукупність незмінних істин розуму; твердження, що саме завдяки розуму і логіці людина вибирає той спосіб дій, який відповідатиме праву; нехтування світоглядним, емоційним впливом суб'єкта на сприйняття правових явищ; характерні метафізична проблематика, об'єктивізм, субстанціоналізм; інтерпретація права як апіорної ідеї розуму.

У ХХ ст. світоглядні, раціонально недоказові, підстави класичного наукового знання виявилися втраченими. Причин на це декілька. По-перше, була зруйнована віра в раціональну пізнаваність об'єкта за допомогою універсального наукового методу і в можливість досягти такого знання про об'єкт, яке мало б характер абсолютної істини. По-друге, через суперечливість та проблематизацію епістемологічних, онтологічних, аксіологічних підстав класичної науки. Внаслідок цього в ХХ ст. поняття істини, наукового методу, об'єкта наукового дослідження, суб'єкт-об'єктних пізнавальних відносини, нарешті, уявлення про еволюцію наукового знання і факторів, які її обумовлюють, самі критерії науковості в посткласичній науці отримали принципово новий зміст, однак збереглися як необхідні елементи структури наукового знання як такого [3, с. 21].

Окрім того, методологія раціональності, яка відповідала ідеалам класичної раціональності, визначалась наявністю строго визначеного й адекватного методу пізнавальної діяльності. Однак, така методологія раціоналізму є надто вузькою, оскільки не спроможна охопити реальний процес дослідження, який постає у соціокультурному просторі. «Такий методологічний ригоризм нехтує емоційним, світоглядним, ціннісним впливом, як «ненауковим», тобто таким, що певним чином ви-

кривляє (змінює) пізнавальну діяльність науковця» [9, с. 5].

Посткласика – це впливовий напрям сучасної соціогуманітарної думки, який багато в чому визначив зміст культури і тим самим впливає на ситуацію в культурі, праві, політиці, економіці та інших сферах соціуму ХІХ-ХХІ ст. Посткласика є новим типом мислення: на зміну бінарним опозиціям (принципом або / або), що характеризує логоцентризм західної метафізики, заснований на протиставленні суті і явища, належного і суцього і т.д., приходять їх взаємодоповнюваність, діалог (принцип і / і) [6, с. 19, 104].

На думку проф. П.А. Кравченка, представники посткласики, які піддали різкій критиці філософський раціоналізм запропонували нову раціональність, що представляє собою сформований на основі інформаційної культури ірраціоналізм, який виріс із визнання символічної та віртуальної реальностей третім, поряд з матеріальним та ідеальним, типом реальності. Посткласика закликає до тотального переосмислення основ буття, стоячи на позиціях плюральності [11, с. 1-2].

Утвердження посткласичної моделі відбулось у всіх науках, не виключенням стала і філософія права. На відміну від класичної моделі осмислення права, яка спирається на досягнення загальних принципів, не пов'язаних з актуальним існуванням людей і речей, посткласичне осмислення права виключає трансцендентальний план буття і заперечує визнання як його єдиного носія моносуб'єкта. За реальність визнаються мовна діяльність, комунікація, де матеріальний та ідеальний плани (як знак і значення) тісно пов'язані. Тобто класичне осмислення права має справу з метафізичним підходом до надчуттєвих феноменів права, які досягаються умоглядно. Він характеризує інваріанти класичних концепцій природного права, що протиставляють два плани правової реальності - емпіричний (позитивне право) та ідеальний (природне право). [12, с. 88]

Процес формування посткласичного праворозуміння, який почався на рубежі ХІХ-ХХ ст., не є завершеним. Даний процес характеризується «ускладненням «картини» правової реальності, проблематизацією онтологічних характеристик права і епістемологічних підстав

правової теорії, які здавалися «самоочевидними» в класичному стилі теоретико-правового мислення». Внаслідок такого переосмислення, все, що було важливим у класичному праворозумінні: інтерпретація права як апіорної ідеї розуму, «наказу суверена» або «правопорядку» – стає беззмістовним та метафоричним. Відбувається руйнування класичної структури теоретико-правового дослідження «суб'єкт – метод – об'єкт». Суб'єкт пізнання внаслідок усвідомлення його включеності в досліджувану ним правову реальність і систему відносин всередині наукового співтовариства виявляється позбавленим здатності продукувати універсальне істинне знання, що обумовлює особистісний і разом з тим інтерсуб'єктивний характер знання. Філософія права розглядається як інструмент вибору рішення в проблемній юридичній ситуації, обумовленого не тільки результатами формально-логічного аналізу права і процесуально встановленими фактами, але і цінностями професійного світогляду. У посткласичному праворозумінні правова реальність набуває характеристики людиноцентричності. [3, с. 21-23] Людиноцентричність права проявляється, перш за все, в діалозі людської екзистенції і соціальної структури. Саме людина є суб'єктом права, центром і основою правової реальності. Суб'єкт права – це завжди людина. Право не є об'єктивною даністю, а соціальним конструктом. Попри те, що право в традиційному уявленні – це об'єктивний соціальний інститут (структура), що стоїть і діє в певному сенсі сам по собі (коли юристи говорять про дію нормативно-правового акта з моменту його вступу в силу незалежно від фактичної реалізації), незалежно від знань про нього у населення, незалежно від бажань і дій конкретних людей. Однак, будь-який соціальний інститут, по-перше, створений конкретними людьми (їх бажаннями, уявленнями, знаннями і діями), а по-друге, реалізується, тобто відтворюється (як традиційно, так і інноваційно, коли в інститут вноситься щось нове) уявленнями і діями конкретних людей [6, с. 368].

Сучасна філософія права характеризується утвердженням її некласичної парадигми та інтерсуб'єктивного типу праворозуміння (який розуміється як творчий початок, людської суб'єктивності в соціальних процесах при визначенні меж втручання у внутрішній

світ людини) на ґрунті дискурсу між раціоналістичними і ірраціоналістичними формами рефлексії права [12, с. 87]. Отже, «в основу некласичної філософії був покладений ірраціоналізм як світоглядне підґрунтя філософських поглядів і вчень, у яких погляди на світ, людину та її поведінку виводились не з розумових засад, а з позицій волі, інстинктів, інтуїції та почуттів» [13, с. 277].

Право, згідно з посткласичним філософствуванням, створюється людиною і є результатом ментальних уявлень людей. Тим самим право - це не статична структура, що апелює до безособистісного досвіду індивіду (методологічний індивідуалізм теорії природного права), або волі законодавця (юридичний позитивізм), або до основної норми (нормативізм у праві), а процес відтворення правової реальності [6, с. 13].

До ознак посткласичного філософствування у праві, на нашу думку, слід віднести: твердження про вплив на право інших джерел, окрім розуму: інтуїції, почуттів, волі, віри тощо; переклад правових цінностей, принципів в антропологічну площину; твердження, що правова свідомість фрагментарна, перенасичена ірраціональним; висувається на перший план комунікативна роль та функція мови; правова реальність стає людиноцентричною; утверджується інтерсуб'єктивний тип праворозуміння; відстоюється індивідуальний погляд на право та формування свого бачення з огляду на особистісні характеристики людини; стоїть на позиції плюральності права; суб'єкт права формує правову реальність.

Отже, поділ на «класичне» та «посткласичне» («некласичне») стосовно характерних рис та етапів розвитку філософії й науки є загальноновизнаним. Ця тенденція набула поширення і у філософії права [14, с. 61]. Введення концептуальної схеми «класика – посткласика» у філософію права переслідувало кілька взаємопов'язаних цілей. По-перше, у пропонованій дихотомії «класика - посткласика» чітко проглядалася спроба представити філософію права як невід'ємну частину соціогуманітарного знання, що створювало можливість для визначення стратегії її розвитку та перспектив. По-друге, використання даної схеми було одним із способів обґрунтувати радикальну необхідність оновлення

методологічних основ теоретичного правознавства. Дана дихотомічна схема наочно демонструвала неможливість мислити право відповідно до методологічних стандартів позаминулого століття. По-третє, це був один із способів дистанціювання від правознавства юридичного позитивізму, який у цій схемі був позначений червоним маркером «класичності». По-четверте, протиставлення класики і посткласики дозволило акцентування увагу на такій особливості класичного розуміння права, як його «безсуб'єктність», та обґрунтувати введення в правову теорію принципово нової характеристики права – так званого людиноцентризму. По-п'яте, опозиційність класики і посткласики дозволила протиставити уявлення класичних правових концепцій як виключно «односторонніх» новим ідеям інтегральної теорії права як, по суті, безальтернативний варіант розвитку посткласичного праворозуміння [3, с.8].

Висновки

Класика у праві – це філософсько-правовий напрям, який інтерпретує право як апіорну ідею розуму, що передбачає безсуб'єктність права, універсальність методів пізнання та нехтування світоглядного, емоційного впливу суб'єкта на сприйняття правових явищ.

Під посткласикою запропоновано вважати філософсько-правовий напрям, який визнає за ірраціоналізмом суверенність, розглядає правові явища через антропологічну площину, встановлює ідеї людянимірного потенціалу, стверджує про інтерсуб'єктивний тип праворозуміння.

Список використаних джерел

1. Философия: учебно-методический комплекс для студентов естественнонаучных факультетов БГУ / А.И. Зеленков, Н.К. Кисель, И.А. Медведева [и др.]; под ред. А.И. Зеленкова. – Мн.: Изд-во БГУ, 2004. – 287 с.
2. Антисциентизм и сциентизм в современной западной философии: монография / А. С. Каневский, И. Ш. Шенгелая; ред. А. А. Чемшит; СПГУТД. – СПб.: СПГУТД, 2014. – 136 с.
3. Тимошина Е.В. Классика, постклассика... неоклассика: к обоснованию контрпостмодернистской программы в теории права /

Е. В. Тимошина // Правоведение. – 2014. – № 4. – С. 6-29.

4. Философия: учеб. пособие / В. Н. Сокольчик [и др.] ; под ред. В. Н. Сокольчик. – Минск : Вышэйшая школа, 2015. – 295 с.

5. Аброчнов А.М. Существование и взаимоотношения рационального и иррационального: диссертация кандидата философских наук : 09.00.01 / А.М. Аброчнов. – Нижний Новгород, 2006. – 190 с.

6. Честнов И.А. Постклассическая теория права: Монография / Честнов И.А. — С.-Пб.: ИД «Алеф-Пресс», 2012. – 650 с.

7. Романовская В.Б. Неклассическая рациональность и проблема ценностей в праве / Романовская В.Б., Жданов П.С. // Российский журнал правовых исследований. – 2015. — № 3 (4). – С. 18-23.

8. Глухарева Л.И. Иррациональность рационального человека / Л.И. Глухарева, Е.И. Тимина // ВЕСТНИК РГГУ. Серия «Юридические науки». – № 15 (137). – 2014. – С. 18-27.

9. Гасяк О. Рациональне та ірраціональне в методології науки / Гасяк О., Мудраков В. // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наук. праць. – Випуск 563-564. Філософія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – С. 3-7.

10. Гавеля В.А. Історія зарубіжної філософії. Навчальний посібник / В.А. Гавеля, Л.В. Броннікова. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 76 с. – С. 47.

11. Кравченко П. А. Європейський адогматизм: ірраціоналізм і раціоналізм [Електронний ресурс] / П. А. Кравченко; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава : ПНПУ, 2011. – 7 с.

12. Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009. – 208 с. – С. 88.

13. Омельчук О.М. Поведінка людини: філософсько-правовий вимір: монографія / О. М. Омельчук. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. – 383 с.

14. Максимов С.І. Класична і неокласична моделі осмислення правової реальності / С.І. Максимов // Право України. – 2014. – № 1. – С. 61-68.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджується дилема «класика – посткласика» як інструментарій філософсько-правового дослідження ірраціоналізму у праві. Встановлено, що класика у праві – це філософсько-правовий напрям, який інтерпретує право як апіорну ідею розуму, що передбачає безсуб'єктність права, універсальність методів пізнання та нехтування світоглядного, емоційного впливу суб'єкта на сприйняття правових явищ. Під посткласикою запропоновано вважати філософсько-правовий напрям, який визнає за ірраціоналізмом суверенність, розглядає правові явища через антропологічну площину, встановлює ідеї людиновимірного потенціалу, стверджує про інтерсуб'єктивний тип праворозуміння.

Виявлено ознаки класики та посткласики у праві. До ознак класичного філософствування у праві слід віднесено: раціональне пізнання права; твердження, що людиною керує її мислення; фундаментальними принципами буття є закони логіки; розум здатний досягнути будь-які закони світу; основою ідеї класики виступає пізнавальний процес; характеризується протиставленням розуму і відчуттів у праві; безсуб'єктність права; втілення принципів розуму у праві; право розглядається як сукупність незмінних істин розуму; твердження, що саме завдяки розуму і логіці людина вибирає той спосіб дій, який відповідає праву; нехтування світоглядним, емоційним впливом суб'єкта на сприйняття правових явищ; характерні метафізична проблематика, об'єктивізм, субстанціоналізм; інтерпретація права як апіорної ідеї розуму.

Запропоновані такі ознаки посткласичного філософствування у праві, як: твердження про вплив на право інших джерел, окрім розуму: інтуїції, почуттів, волі, віри тощо; переклад правових цінностей, принципів в антропологічну площину; твердження, що правова свідомість фрагментарна, перенасичена ірраціональним; висувається на перший план комунікативна роль та функція мови; правова реальність стає людиноцентричною; утверджується інтерсуб'єктивний тип праворозуміння; відстоюється індивідуальний погляд на право та формування свого бачення з огляду на особистісні характеристики людини; стоїть на позиції плюральності права; суб'єкт права формує правову реальність.

SUMMARY

The article deals with the dilemma of “classics - postclassics” as tools of the philosophical and legal investigation of the irrationalism in law. It was established that the classics in the law is a philosophical and legal direction that interprets the law as a priori idea of the reason, providing non-subjectiveness of the law, the universality of knowledge methods and neglecting the ideological, emotional impact of the subject on the perception of legal phenomena. As the postclassics it was suggested to determine the philosophical and legal direction that recognizes the sovereignty of the irrationalism, considering the legal phenomena through the anthropological level, establishes the idea of the human measuring potential, claims on the inter-subjective type of the legal consciousness.

The signs of classics and postclassics were defined in the law. The signs of the classical philosophism in the law should include: rational knowledge of law; statement that man controls own thinking; the fundamental principles of life are laws of logic; mind can comprehend any laws of the world; the basis of the ideas of classics is the cognitive process; is characterized by the opposition of mind and feelings in the law; non-subjectiveness of the law; implementation of the principles of reason in law; the law is considered as a set of immutable truths of reason; the statement that thanks to reason and logic a person chooses a course of action that fits the law; neglecting the philosophical, emotional impact of the subject on the perception of legal phenomena; characterized metaphysical problems, objectivism, substantionalism; interpretation of the law as a priori ideas of reason.

The suggested post-classical features of philosophizing in the law were proposed such as allegations on the influence on the law of the sources other than mind, intuition, emotions, will, faith, etc. transfer of legal values and principles on the anthropological level; statement that the legal consciousness is fragmented, irrationally overrun; the communicative role and function of a language comes to the fore ground; legal reality becomes man-oriented; confirmed the inter-subjective type of the legal consciousness.; is advocated an individual look on the law and forming the personal vision due to the personal characteristics of a person; is on the position of plurality of the law; a legal entity creates a legal reality